

УДК 793.33.03-042.2

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/43-3-15>

Вікторія СИЗОНЕНКО,

orcid.org/0000-0001-5414-5326

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри хореографії та художньої культури факультету мистецтв

Уманського державного педагогічного університету імені П. Тичини

(Умань, Черкаська область, Україна) nika_dance27@ukr.net

Марина ФЕДОРОВА,

orcid.org/0000-0001-8026-3318

викладач хореографії

Комунального закладу «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж імені Т. Г. Шевченка

Черкаської обласної ради»

(Умань, Черкаська область, Україна) mega_verba@ukr.net

ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК БАЛЬНИХ ТАНЦІВ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ПРОГРАМИ: КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ

У статті розглядається генезис бальних танців європейської (стандартної) програми з подальшим порівняльним аналізом, починаючи з ХХ ст. і до сучасності. Здійснено аналіз попередніх наукових досліджень з питань історичного розвитку бальних танців стандартної програми. В основній частині статті охарактеризовані види танців, що передували становленню сучасної бальної хореографії. Розкрито питання передумов стандартизації, процес систематизації першої половини та початку другої половини ХХ ст. Висвітлено процес становлення та унормування музичного супроводу європейської програми. Проаналізовано значення унормування бальних танців для сучасного стану європейської програми. Досліджено історію виникнення та становлення таких бальних танців, як повільний вальс, квікстеп, танго, віденський вальс, фокстрот, і розглянуто розвиток фігур вищезазначених танців. Досліджено процес формування та затвердження технічних аспектів бальних танців. Висвітлено особливості переходу до сучасної варіативної форми бальної хореографії в процесі зародження міжнародного стилю бальних танців як художньої та соціокультурної форми крізь призму взаємодії танцювальних традицій і новаторських практик. Застосовано методу, що включає використання загальнотеоретичних і конкретно-наукових методів пізнання (історичного, культурологічного, порівняльно-історичного та інших методів). Зазначено, що асоціації бального танцю організовували міжнародні змагання, в яких почала брати участь велика кількість танцюристів, саме це і призвело до посилення конкуренції, яка своєю чергою зумовила вдосконалення техніки, і поступово танці європейської програми набули сучасного вигляду. Також зауважено, що дослідження потребує подальшого вивчення в сфері сучасних бальних танців латиноамериканської програми.

Ключові слова: *бальний танець, генезис бальних танців, європейська програма, вальс, квікстеп, танго, фокстрот.*

Viktoria SYZONENKO,

orcid.org/0000-0001-5414-5326

Candidate of Pedagogical Sciences,

Lecturer at the Department of Choreography and Art Culture of the Faculty of Arts

Uman State Pedagogical University named after Pavel Tychyna

(Uman, Cherkasy region, Ukraine) nika_dance27@ukr.net

Maryna FEDOROVA,

orcid.org/0000-0001-8026-3318

Choreography Teacher

Municipal Institution "Uman Taras Shevchenko Professional College of Education and Humanities of

Cherkasy Regional Council"

(Uman, Cherkasy region, Ukraine) mega_verba@ukr.net

HISTORICAL DEVELOPMENT OF BALLROOM DANCES OF THE EUROPEAN PROGRAM: COMPARATIVE ANALYSIS

The article deals with the genesis of European (standard) program of ballroom dances with the subsequent comparative analysis from the beginning of the twentieth century to the present day. The analysis of preliminary scientific research on the historical development of ballroom dances of the standard program is carried out. The main part of the article

describes the types of dances that preceded the formation of ballroom choreography as it is now. The prerequisites of standardization, the process of systematization of the first half and beginning of the second half of the 20th century are described. The process of formation and standardization of music accompaniment of the European program is highlighted. The meaning of ballroom dancing standardization for the modern state of the European program is analyzed. The history of the origin and formation of such ballroom dances as a slow waltz, quickstep, tango, Viennese waltz, foxtrot is analyzed; the development of the figures of the above-mentioned dances is considered. The process of formation and approval of technical aspects of ballroom dances is studied. The features of transition to the modern variation form of ballroom choreography in the process of birth of international style of ballroom dancing as an artistic and socio-cultural form through the prism of interaction of dance traditions and innovation practices were reflected. The methodology used includes the use of general theoretical and specifically scientific methods of knowledge (historical, cultural, comparative-historical and other methods). It is concluded that the ballroom dance associations organized international competitions in which many dancers began to participate; this led to increased competition which, in turn, led to the improvement of technique and gradually the European program dances acquired a modern look. It is also noted that this research needs further study in the field of modern ballroom dancing of Latin American program.

Key words: ballroom dance, genesis of ballroom dancing, European program, waltz, quickstep, tango, foxtrot.

Постановка проблеми. Сучасний бальний танець, безумовно, був, є та залишається доволі цікавим об'єктом для досліджень сучасних науковців і педагогів. Наразі педагоги і мистецтвознавці здійснюють комплексний аналіз як сценічної, так і конкурсної бальної хореографії. Проте потрібно враховувати особливості розвитку цього танцювального напрямку, оскільки без них неможливо досягти об'єктивних наукових результатів.

Аналіз досліджень. Проблематикою розвитку бального танцю займалися такі дослідники, як: А. Ветринська, Р. Воронін, І. Вороніна, О. Касьянова, В. Кірсанов, М. Івановський, Т. Осадців, Т. Павлюк, С. Худеков. У своїх працях вони порушували лише окремі проблеми бальної хореографії, зосереджуючись на певному історичному періоді.

Мета статті – простежити історичний розвиток танців різного походження, які становили підґрунтя для формування сучасного бального танцю ХХ ст., зокрема повільного вальсу, квікстепу, танго, віденського вальсу та фокстроту; здійснити порівняльний аналіз фігур танців початку ХХ ст. і сучасності.

Виклад основного матеріалу. Наприкінці ХІХ ст. – на початку ХХ ст. на розвиток бальної хореографії впливають країни Північної та Південної Америки. Багато вчених зазначають, що хореографічне мистецтво цих країн формувалося під впливом трьох культурних напрямів: американського (культура індіанців), креольського (нащадки іспанських і португальських колонізаторів Латинської Америки) та африканського. Варто зазначити, що музика й танці корінного населення Америки виконували божественну роль. Основною рисою креольської музично-танцювальної культури було панування тридольних розмірів, танці супроводжувалися співом і грою на музичних інструментах. Для афро-американської музичної культури характерне панування дводольних розмірів, гостро синкопований ритм,

повторення коротких мелодичних наспівів, переважання ударних та ударно-шумових інструментів (Миропольська, 2002: 57). З огляду на це можна зробити висновок, що яскравою рисою американської музики стало перенесення акценту з сильної долі такту на слабку, поява синкопованого ритму. Американці почали підкреслювати в танцях слабку долю притупуванням і плесканням.

Секрет «стабільності» бальних танців середини ХХ ст. – початку ХХІ ст., як зазначає А. Ветринська, криється у незмінних фундаментальних засадах, що були сформовані впродовж перших десятиліть ХХ ст. у Західній Європі. Ці засади, або стандарти, були закладені найкращими танцюристами і теоретиками бальних танців під час процесу, який дістав назву «стандартизація» (Ветринська, 2018: 147).

Становлення бальних танців відбувалось упродовж століть, в час, коли танці виконувалися на балах і набували дедалі більшого поширення, ставали невід'ємною частиною урочистих подій серед елітарних верств населення. Прагнення до опанування танців, удосконалення виконавчої майстерності, художнього самовираження зумовили появу нових форм танцю, які поступово переходили зі сфери масової культури до сфери художньої творчості. Бальний танець, на думку дослідниці О. Касьянової, мав соціальне спрямування, поки наприкінці ХІХ ст. та на початку ХХ ст. не почали створюватись організації бального танцю, які і стали першопочатком стандартизованих бальних танців (Касьянова, 2006: 43).

Згідно з дослідженнями науковців щодо виникнення та становлення танцю «Повільний вальс» можна стверджувати, що, зважаючи на наявність численних варіативних форм вальсу, які є типовою характеристикою популярних практик, у дослідженні Т. Павлюк поняття «вальс» використовується для порівняння цього хореографічного комплексу з іншими бальними танцями початку ХХ ст. (Павлюк, 2020: 91).

До початку 1900-х рр. у Лондоні існували два основні способи виконання вальсу:

– круговий вальс XIX ст., в якому партнери стояли навпроти один одного, а потім рухалися по колу за годинниковою стрілкою в танцювальній залі, роблячи один крок, підіймаючись та опускаючись під час кожного такту;

– нова, менш поширена лінійна форма, що була відома як «Бостон», відрізнялася позицією в парі, де партнери знаходилися близько один до одного. Відмінності були і в побутовій позиції ніг замість виворітної, довгими кроками на каблук, виконання яких передбачало багато простору для руху – саме така хореографічна особливість вельми посприяла занепаду цієї форми на багатолюдних танцювальних майданчиках. «Бостон» був експансивним танцем, музичний супровід якого вимагав повільнішої передачі ваги, іноді з пів оберту, що було викликано обертом на опорній нозі на останньому такті (Buckland, 2013: 61).

Саме танець «Бостон» вважають попередником англійського вальсу.

Загалом на танцювальних майданчиках переважав вальс, вперше представлений у Лондоні в 1840 р. Існувало декілька різновидів вальсу: хор-вальс, повільний вальс, Kensington cowl. У 1910 р. вальс домінував серед інших танців; у вечірній програмі, що складалася з 24 танців, 18 становили різновиди вальсу. Швидкий темп зберігався, проте в танцювальних школах Лондона його виконували повільніше. Саме в той час вальс почали пов'язувати з «Бостоном», що потрапив до Європи з Америки. Найбільшої популярності «Бостон» набув у 1912 р. Насамперед його виконували повільніше; всі три кроки були однакової довжини, танцювали на всій стопі, крок потребував двох ударів (Загорц, 2003: 36).

Пізніше, у 1921 р., було вирішено, що основний рух має бути: крок, крок, приставка. Варто відзначити, коли в 1922 р. Віктор Сильвестер виграв першість, то англійська програма вальсу складалася всього лише з правого повороту, лівого повороту і зміни напрямку. А в 1926–1927 рр. вальс був значно вдосконалений. Основний рух був змінений і набув такого вигляду: крок, крок убік, приставка. В результаті цього з'явилося більше можливостей для розвитку фігур, які були стандартизовані Імперським товариством вчителів танцю (ISTD). Багато з цих фігур ми танцюємо до цього часу, незважаючи на те, що всі принципи руху і фігури були використані з повільного фокстроту.

Якщо говорити про вальси, то варто зупинитися на історії танцю «Віденський вальс». Слід зазначити, що віденський вальс – це один із різ-

новидів вальсу. Разом із повільним вальсом цей танець входить до європейської програми бальних танців. Від інших видів вальсу цей різновид відрізняє швидший темп і більш виражений акцент на першу долю такту. Проте, незважаючи на швидкий темп, віденському вальсу властиві плавність виконання, витонченість, яким не заважають стрімке кружляння та повороти.

Щодо, власне, історії виникнення та становлення цього чудового танцю, то потрібно звернути увагу на те, що хоча вальс і називається віденським, його зародження пов'язане з Німеччиною. Перший танець тридольного розміру з'явився ще в XII–XIII ст. і називався він «вольта». Пізніше у Німеччині популярності набув інший танець з музичним розміром 3/4 – «Waltzen». За однією з версій дослідників від цих двох танців і походить відомий нам віденський вальс.

Спочатку вальс танцювали набагато повільніше. Таким, як він відомий зараз, вальс став лише у XIX ст., коли Йоганн Штраус виніс на розсуд публіки свої величні музичні твори. Завдяки австрійському композитору, який зробив віденський вальс відомим, цей танець і має свою назву.

Після перемоги над Наполеоном у Відні в 1815 р. відбувся конгрес союзників. Представники багатьох країн святкували перемогу на балах, самозабутньо виконуючи новий чудовий танець. Саме тоді вальс набув чіткого, акцентованого на першій долі такту, ритму.

На сучасному етапі на змаганнях із бальних танців виконуються такі обов'язкові фігури: натуральний та зворотний повороти, натуральний та зворотний флекерли, зміни вперед і назад та чек із зворотного до натурального флекерла. Також велика роль у стандартній програмі бальних танців відводиться постановці корпусу та рук, взаємодії партнерів.

Цікавими є також історичні аспекти виникнення таких бальних танців європейської програми, як «Квікстеп» та «Фокстрот».

Фокстрот, який виник у 1912 р. у США, вперше було показано в Імперському товаристві учителів танцю в Лондоні у 1914 р. Проте повністю стандартизований він був у 1921 р. Якраз цей період і став формотворчим для англійського стилю виконання бальних танців. Саме завдяки англійським учителям танці широко поширювалися в усьому світі. В 20–30-х рр. XX ст. з'явилися перші талановиті виконавці бальних танців. Зокрема, Філіс Хейлор, Віктор Сильвестер, Алекс Мур та багато інших зробили значний внесок у модернізацію рухів і створення техніки виконання англійського стилю. Щоб розкрити сутність еволюції англійського стилю,

слід зазначити, що на ранньому етапі навіть стійка значно відрізнялася від сучасної, мала природний вигляд із розслабленими ліктями, без натягнутості. Поступово до фокстроту увійшов свей (нахил), урізноманітвивши незмінну вертикальну позицію. Знаковою подією стало впровадження контакту у стегнах. Із розвитком конкурсів танцюристи, прагнучи виділитися серед інших, почали прискорювати рухи, поступово відбувалось ускладнення хореографії, а стійка ставала дедалі ширшою (How It All Started, 2021).

В Європі у 20-ті рр. танцювальні оркестри поступово нарощували виконання під впливом джаз-ритмів. Наслідком цього стала поява бального танцю «Квікстеп» (від англ. quickstep – «швидкий крок»), що розглядався як німецький різновид фокстроту. А в 1927 р. у Великій Британії був створений власний квіктайм-фокстрот і чарльстон – швидкий різновид фокстроту, в якому були використані плоскі кроки з чарльстону (Буттомер, 2001: 49).

Водночас досить складно завойовував собі місце під сонцем бальний танець «Танго». Його тривалий час вважали аморальним, критично про нього відгукувалася преса, також було місце для адміністративних втручань, які мали різні назви: аргентинське танго, танго смерті, помаранчеве танго тощо.

Як зазначає у своїй статті Т. Павлюк, упродовж тривалого часу танго залишалося танцем вантажників, моряків і гаучо, його танцювали на вулицях та ранчо. Проте в першій половині XIX ст. цей танець потрапляє до таверн Буенос-Айреса і стає камерним. У той же час танго опиняється під впливом рівного і плавного негритянського ритму мілонгі.

Поступово танго починає захоплюватися не лише трудовий народ. З'являються спеціальні кафе, постійні відвідувачі яких із задоволенням виконують новий танець. А наприкінці 1880-х рр. танго проникло до бальних салонів Південної Америки. Пізніше, в 1910 р., аргентинське танго потрапило до Парижу, де було удосконалене танцмейстерами і поширилось у світі. Початок 1910-х рр. вважається розквітом цього танцю.

У 1920-х рр., після «Великої конференції» в Лондоні, танго було остаточно стандартизовано. Риси мілонгі, що надавали йому м'якого, спокійного характеру, і зосередження уваги на рухах ніг

були змінені у Парижі в 1930-х рр. Завдяки цим змінам положення стало більш бальним, а танець набув акцентованого характеру. Візуальне акцентування переноситься з ніг на голову та рухи тулуба і рук, при цьому окремі акценти в ногах збереглися, але виконувалися значно рідше (Павлюк, 2013: 97).

Незважаючи на всі зміни, можна стверджувати, що танго є поєднанням величної, гордовитої постави, запозиченої з інших танців, і різких, поривчастих рухів, що стали головною рисою сучасної хореографії танцю. І найголовніше, що танго – перший танець із латиноамериканської групи, прийнятий до репертуару стандартизованих міжнародних танців.

У зв'язку з вищевикладеним можемо зробити висновок, що стандартизація техніки виконання відбувалася в декілька етапів. Першопричиною змін стала реакція аудиторії. У 1920-х рр. в Англії переважало природне виконання із заниженою позицією рук. Згодом, у 1930-х рр., виконавці почали використовувати більш широкі просторові рухи. Наприклад, зміна в танго. За словами Філіпа Річардсона, який був одним із суддів у той час, конкуренти помітили, що ці перебільшені рухи, зокрема несподіваний поворот голови при зміні напрямку (в танго), глядачі завжди зустрічали гучними оплесками. Квікстеп також ставав більш ексцентричним, що було зумовлене переважно бажанням отримати схвалення публіки.

Висновки. Отже, необхідність дослідження історичного розвитку і становлення бальної хореографії зумовлена синтетичними процесами в культурі, які характеризуються взаємопов'язаністю різних видів мистецтва та стилів танцю, поєднанням елементів культури, дозвілля і спорту, що сприяє утворенню нових якостей хореографічних творів та удосконалює вже сформовані мистецькі форми.

Також зазначимо, що асоціації бального танцю організовували міжнародні змагання, в яких почала брати участь велика кількість танцюристів, саме це і призвело до посилення конкуренції, яка своєю чергою зумовила вдосконалення техніки, і поступово танці європейської програми набули сучасного вигляду. Вважаємо, що це дослідження потребує подальшого вивчення в сфері сучасних бальних танців латиноамериканської програми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Buckland, T. (2013) Dancing out of time: The Forgotten Boston of Edwardian England / in Sh. Dodds and S. C. Cook (eds.) Bodies of Sound: Studies across Popular Music and Dance. Farnham, Surrey : Ashgate. P. 55–72.
2. How It All Started. URL: http://www.worlddancesport.org/WDSF/History/How_It_All_Started (дата звернення: 31.10 2021 р.).
3. Буттомер П. Учимся танцевать: клубные танцы, латиноамериканские танцы, европейские (стандартные) танцы / пер. с англ. К. Малькова. Москва : ЭКСМО-Пресс, 2001. 256 с.
4. Ветринська А. Процес систематизації та унормування бальних танців XX ст. і його значення для формування сучасної європейської програми. *Молодий учений*. 2018. № 5 (57). С. 147–150.

5. Загорц М. Танцы / пер. со словен. И. Ругел. Москва : Ижица, 2003. 80 с.
6. Касьянова О. У витоків бальної хореографії: аналіз передумов становлення танцювальної культури як форми дозвілдової діяльності. *Вісник КНУКіМ* : зб. наук. праць. Київ, 2006. Вип. 12. С. 42–50.
7. Павлюк Т. Жанрово-стильова еволюція бального танцю XX ст. *Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету*. Рівне, 2013. Вип. 19. Т. 1. С. 95–101.
8. Павлюк Т. Формування та розвиток повільного вальсу в контексті зародження міжнародного стилю бальних танців. *Науковий огляд*. 2020. № 2 (65). С. 90–105.
9. Художня культура світу: європейський культурний регіон : навчальний посібник / Н. Миропольська та ін. Київ : Вища школа, 2002. 191 с.

REFERENCES

1. Buckland, T. (2013) Dancing out of time: The Forgotten Boston of Edwardian England. In Sh. Dodds and S. C. Cook (eds.) *Bodies of Sound: Studies across Popular Music and Dance*. Farnham, Surrey : Ashgate. P. 55–72.
2. How It All Started. Retrieved from: http://www.worlddancesport.org/WDSF/History/How_It_All_Started.
3. Buttomer, P. (2001) Uchimsya tantsevat: klubnie tantsy, latinoamerikanskіe tantsy, evropeyskie (standarthe) tantsy. [Learning to dance: club dances, Latin American dances, European (standard dances)]. Moscow, p. 256. [in Russian]
4. Vetrynska, A. Protses systematyzatsiyi ta unormuvannya bal'nykh tantsiv XX st. i yoho znachennya dlya formuvannya suchasnoyi yevropeys'koyi prohramy [The process of systematization and standardization of ballroom dancing of the twentieth century and its significance for the formation of a modern European program]. Kherson. *Young Scientist*. 2018. No. 5 (57). P. 147–150. [in Ukrainian]
5. Zahorts, M. (2003) Tantsy [The Dances]. Moscow. P. 80. [in Russian]
6. Kasjanova, O. (2006) U vytokiv bal'noyi khoreohrafiyi: analiz peredumov stanovlennya tantsyuvall'noyi kul'tury yak formy dozvil'lyevoyi diyal'nosti [At the origins of ballroom choreography: analysis of the preconditions for the formation of dance culture as a form of leisure activity]. Kyiv. *Bulletin of KNUKіM*. Nr. 12. P. 42–50. [in Ukrainian]
7. Pavlyuk, T. (2013) Zhanrovo-styl'ova evolyutsiya bal'noho tantsyu XX stolittya [Genre-style evolution of ballroom dance of the XX century]. Rivne. *Scientific notes of Rivne State University for the Humanities*. Nr. 19. P. 95–101. [in Ukrainian]
8. Pavlyuk, T. (2020) Formuvannya ta rozvytok povil'noho val'su v konteksti zarodzhennya mizhnarodnoho stylyu bal'nykh tantsiv [Formation and development of slow waltz in the context of the emergence of the international style of ballroom dancing]. *Scientific Review*. Nr. 2 (65). P. 90–105. [in Ukrainian]
9. Khudozhnya kul'tura svitu: Evropeys'kyi kul'turnyi rehion : navch. posib. / N. Myropol's'ka ta in. [Art culture of the world: European cultural region]. Kyiv, 2002. P. 191. [in Ukrainian]